

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ У СИСТЕМІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто практико-орієнтовану діяльність класичної гімназії із професійного розвитку педагогів. Особливу увагу зацентовано на важливості створення умов для підвищення професійної компетентності вчителів та забезпечення акмеологічної готовності педагогів працювати з обдарованими дітьми в якісному освітньому середовищі. Проаналізовано рівень професійного зростання вчителя у системі науково-методичної діяльності. Окреслено перспективи діяльності навчального закладу щодо фахового розвитку вчителів.

Ключові слова: професійний розвиток учителів, обдаровані діти, педагогічні інновації, особистісно зорієнтоване навчання, вчитель-фасилітатор, соціальне партнерство і міжнародна співробітництво, інформаційна компетенція вчителів.

В статье рассмотрено практико-ориентированную деятельность классической гимназии по профессиональному развитию педагогов. Особое внимание акцентируется на важности создания условий для повышения профессиональной компетентности учителей и обеспечения акмеоготовности педагогов обучать одарённых детей, создания качественной учебной среды. Анализируется уровень профессионального мастерства учителя в системе научно-методической работы. Намечены перспективы деятельности учебного заведения относительно профессионального развития учителей.

Ключевые слова: профессиональное развитие учителей, одарённые дети, педагогические инновации, личностно ориентированное образование, учитель-фасилитатор, социальное партнёрство и международное сотрудничество, информационная компетентность учителей, повышение профессионального мастерства.

In the article the attention is accented on the importance of the creating opportunities for professional competence improvement of our teachers and providing teacher's readiness to work with gifted children in high-quality educational environment. The prospects for further activity on the professional development of the teachers are outlined.

Key words: teacher's professional development, gifted children, pedagogical innovations, personality-oriented education, teacher-facalitator, social partnership and international cooperation, information competency of the teacher, professional competence impovement.

*Для педагога кар'єра – це бажання стати кращим,
це творіння себе кращим.
Борис Вульф*

Постановка й актуальність проблеми. Розвиток та підтримка дитячої обдарованості залежить від професійного та особистісного росту педагога. Завданням керівника є створення умов для підвищення професійної компетентності вчителів через реалізацію акмеологічного підходу до управління та проектно-діагностичного підходу до планування діяльності навчального закладу. Професійна компетентність педагогів, знання феномену дитячої обдарованості і бачення перспектив розвитку дітей лежать в основі формування якісного освітнього простору для розвитку дитини. Саме від педагога залежить розвиток таланту дітей, зацікавленість предметом, знаннями та досягненнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у дослідження проблеми професійного розвитку вчителів зробили такі науковці, як Н. Б. Гонтаровська, І. Д. Бех, Н. М. Рибка, О. М. Коберник, В. М. Мадзігон, В. О. Киричук. Основний акцент вони роблять на умови створення освітнього середовища для обдарованої дитини, зокрема на забезпечення акмеоготовності педагогів для роботи з обдарованими дітьми. Без постійного навчання, підвищення своєї майстерності педагог не може працювати з дітьми згідно з вимогами сьогодення.

Метою статті є узагальнення досвіду педагогічного колективу гімназії щодо формування професійних компетенцій з метою забезпечення ефективного професійного розвитку педагога через науково-методичну роботу, соціальне партнерство, міжнародну співпрацю, експериментальну роботу, упровадження в навчально-виховний процес інформаційно-комунікаційних технологій та окреслення проблем, які виникають у педагогічній практиці, та шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Провідною умовою створення освітнього середовища як фактора розвитку особистості учня є акмеоготовність педагога. Така готовність залежить від підготовки педагогів до здійснення освітньої діяльності і передбачає формування у них професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей з метою застосування їх у процесі створення освітнього середовища для розвитку особистості учня [1].

Для науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу та сприяння здійсненню вчителями інноваційної діяльності в гімназії створено шість предметних кафедр (кафедра іноземних мов, кафедра природничих дисциплін, кафедра математики та інформатики, кафедра української мови і літератури, кафедра суспільних дисциплін та світової літератури, кафедра естетичного виховання) та п'ять творчих груп. Серед основних форм роботи кафедр – індивідуальні консультації для оволодіння вчителями елементів медіа-освіти, проведення семінарів-практикумів, педагогічного моніторингу;

створення творчих груп учителів, які працюють над науково-методичними проблемами тощо.

На засіданнях НМР розглядаються актуальні питання науково-методичної роботи, а на щомісячних засіданнях предметних кафедр – питання, пов'язані із забезпеченням навчального процесу (відбір і підготовка учнів до участі в предметних олімпіадах, самоосвіта вчителя – оновлений підхід, дослідницька діяльність як одна з основних форм самоосвіти, організація і керівництво навчально-дослідницькою роботою учнів).

Робота над проблемним питанням «Розвиток особистості і формування ключових життєвих компетентностей випускника гімназії», останній етап якої завершився у 2011-2012 н.р., висвітлила нові бачення і проблеми в життєвому просторі гімназії. Виникла потреба компетентнісного підходу до всього навчально-виховного процесу, зокрема потреба в професійно-компетентному вчителіві. На даному етапі потрібно було прийняти управлінські рішення, щоб заохотити вчителя до творчого пошуку, стимулюючи його активність, використовуючи різноманітні прийоми і засоби; показати цікаву перспективу, допомогти засвоїти нові знання, грамотно та ефективно запроваджувати їх у практику, підтримувати впевненість і віру в себе. Головне – дати вчителіві можливість проявити професійну майстерність, компетентність, адже його кар'єра заключається в тому, щоб рости не над іншими, а над собою.

Важливими чинниками, що впливають на учнів та їх рівень підготовки, є професійність і компетентність викладачів. Оцінка ефективності педагогічної діяльності є обов'язковою умовою, що забезпечує функціонування системи управління якістю освіти, адже дозволяє контролювати зміну кадрового потенціалу, активність роботи, виявляти та підтримувати позитивні тенденції в роботі педагогічного колективу [2]. Для забезпечення професійного зростання педагогів були видані накази щодо проведення методичних декад, постійно діючих семінарів, заохочення та нагородження вчителів за досягнення у викладанні, проведення днів подяки, висвітлення досягнень у гімназійній газеті та ЗМІ. Було створено технологічну картку дослідження професійної компетенції вчителя, запроваджено щорічні звіти кафедр та творчих груп, відкрито школу здоров'я з відповідними здоров'язберігаючими технологіями. Видано наказ про роботу методичної служби гімназії щодо формування творчого вчителя з позиції компетентнісної освіти, розроблено алгоритм процесу формування професійної компетентності вчителя, який висвітлено у картці рейтингового оцінювання педагогів гімназії. Від того, якою мірою вчитель відповідає сучасним вимогам, залежить якість підготовки наших випускників. Запровадження рейтингової системи оцінювання роботи вчителя є однією з ефективних умов удосконалення його професійних знань і педагогічної майстерності. Це підтверджується дієвістю запровадженої в навчальному закладі рейтингової системи оцінювання роботи педагога. Рейтинг педагогічних працівників визначається як сума відповідних балів за виконання певної роботи та досягнення за основними напрямками роботи: навчально-методичної, наукової, виховної, громадської та згідно з професійними функціями.

Виникла також потреба в широкій індивідуалізації навчально-виховного процесу, в проектно-діагностичному підході до планування навчально-виховного процесу. З 2011 року розпочалася співпраця колективу гімназії з Інститутом обдарованої дитини НАПН України. Цей напрям роботи забезпечувала новостворена творча група «Проектування навчально-виховного процесу в комп'ютерному комплексі «Універсал». Із метою розширення відомостей педагогів про шляхи формування в учнів ключових компетентностей були проведені науково-практичні конференції, педагогічні читання, семінар-практикум з теми «Актуальність технологій «навчання як дослідження», в ході якого вчителі мали змогу прослідкувати зв'язок означеної технології з іншими навчальними технологіями, ще раз розглянути сутність технології, її цілі і завдання; шляхи провадження та очікувані результати.

Педагогічні ради, проведені в 2011-2012 н.р. «Про запровадження нових навчальних курсів для реалізації компетентнісної освіти та результативність їх запровадження» та «Про роботу педагогічного колективу гімназії щодо створення життєвого простору для логічного забезпечення самореалізації гімназистів» сприяли вдосконаленню і збагаченню навчально-виховного процесу актуальними ідеями, знахідками та успішному розв'язанню проблемного питання гімназії.

Із метою вдосконалення сучасного уроку в гімназії проведено методичні декади: «Індивідуальна форма роботи на уроці як засіб формування ключових компетентностей», «Створення ефективного навчального простору на уроці». Кожен учитель гімназії підтримав акцію «Хоча б один відкритий урок протягом року». Вчителі, які не були задіяні в декадах, мали змогу провести відкритий урок під гаслом «45 хвилин натхненної праці». Доброю традицією в гімназії є проведення предметних тижнів, які плануються вчителями кожної предметної кафедри. Щороку відбувається 8-9 предметних тижнів, під час яких педагоги реалізують напрацювання позакласної, виховної і розвивальної роботи з навчальних предметів.

Щодо підвищення професійної майстерності та самовдосконалення, то варто зазначити, що вчителі математики та інформатики пройшли навчання й отримали сертифікати за програмами при сприянні корпорації Microsoft: курс Microsoft із цифрових технологій, курс «Основи безпечної роботи з ІКТ у навчальному закладі», навчальні курси Microsoft «Учителі on-line» та «Microsoft Office 2010 Guru», є учасниками програми «Вчитель-новатор», постійними учасниками вебінарів в освітній мережі Microsoft «Партнерство в навчанні».

Учителі іноземних мов беруть активну участь у веб-семінарах за програмою «Вчитель – вчителю» на сайті Teaching tools та практичних семінарах і конференціях за програмою «Вчитель Вчителю» (автор Лідія Тарнавські, професор Сіена Коледжу), а вчителі світової літератури та російської мови є активними учасниками міжнародних семінарів у рамках Міжнародних фестивалів (у Ялті та Москві).

Учителі гімназії спрямовують свої зусилля на створення якісного освітнього середовища для навчання і виховання обдарованих дітей:

використовують сучасні педагогічні й інформаційні технології з урахуванням індивідуальних здібностей дитини, оволодівають новітніми технологіями навчання і виховання на основі здійснення моніторингу своєї діяльності, вивчають і запроваджують ефективний педагогічний досвід, залучають гімназистів до активної громадської діяльності на основі їх здібностей і потреб у самовираженні, залучають до співпраці батьків, працівників ВНЗ. Як результат у гімназії створена система роботи, що забезпечує формування творчої особистості на основі використання інноваційних форм інтелектуально-пізнавальної діяльності. При цьому значно підвищилася компетентність педагогів, зріс рівень якості навчання гімназистів та їхня громадська активність. Крім того, збільшилася кількість учнів, які беруть участь у творчих конкурсах, науково-дослідницькій роботі.

У 2012-2013 н. р. колектив гімназії розпочав роботу над проблемним питанням «Забезпечення якості освіти як ресурс інноваційного розвитку і зміцнення конкурентоздатності класичної гімназії». Сьогодні ми знаходимося на I (діагностико-прогностичному) етапі роботи над єдиною методичною темою, проблемне питання якого – «Забезпечення якості освіти на основі проектування та діагностики навчально-виховного процесу». Участь у даному етапі експерименту надає можливість створення новітніх моделей та інструментарію щодо розвитку та підтримки обдарованої дитини, визначення стратегії і тактики в проектуванні розвитку обдарованості в діагностично-проектуючому комплексі «Універсал», використання програм «Універсал» та «Універсал-4 онлайн» у вирішенні управлінських питань.

Учасники творчих груп, що діяли в методичному полі гімназії, протягом року вели свою внутрішньогрупову роботу і брали активну участь у підготовці і проведенні колективних методичних заходів. Творча група «Інноваційна діяльність учителів гімназії» взяла на себе провідні завдання щодо проведення всіх заходів, пов'язаних з інноваційними перетвореннями в гімназії (педагогічні читання, конференції, методичні декади). Були проведені семінари-тренінги з проблеми «Традиційні та альтернативні засоби оцінки якості освіти», зокрема «Поняття якості освіти», «Оцінка як елемент управління якістю», «Інноваційні засоби оцінювання результатів навчання», «Що таке моніторингові дослідження тестування та якості освіти, досвід запровадження тестування в практичній роботі», «Шкільна оцінка очима психолога», «Профілактика стресового стану в учнів під час ЗНО і перед ДПА». Творча група «Здоров'я гімназистів» упродовж року вивчала перспективний досвід щодо впровадження здоров'язберігаючих технологій інших шкіл. Певний обсяг роботи виконаний також ініціативною групою «Пошук, вивчення, узагальнення ППД», яка всі напрацювання попередніх років використала для опису власного перспективного досвіду. Традиційно працювала група науково-педагогічної інформації (ГНПІ), яка інформувала колектив про найважливіші повідомлення з проблемного питання гімназії, забезпечувала випуск методичного бюлетеня. Творча група «Інформатизація навчально-виховного процесу» працювала над створенням методичної скриньки щодо оформлення електронного портфоліо вчителя, створенням банку даних уроків із використанням ІКТ та ін. На

засіданнях предметних кафедр розглядалися питання: «Моніторинговий підхід до вивчення стану викладання предметів», «Організація і керівництво навчально-дослідницькою роботою», «Домашнє завдання як один із чинників підвищення якості знань учнів», «Організаційне та функціональне забезпечення роботи з обдарованими учнями», «Сучасний урок – оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів та прийомів» та ін.

Участь у методичних декадах, семінарах-практикумах, майстер-класах, тренінгах, авторських семінарах, педагогічних читаннях, виставках «Творчі сходи педагогів гімназії» сприяє професійному зростанню кожного вчителя. Значущість акмеологічної компетентності вчителя пов'язана з необхідністю постійного професійного розвитку, підвищення власного рівня саморозвитку, здійснення педагогічної діяльності в умовах, що постійно змінюються. Саме акмеологічна компетентність як реалізоване бажання особистості постійно себе вдосконалювати може забезпечити ефективність професійної діяльності вчителя, його гармонійний саморозвиток, поступове особистісне професійне зростання й досягнення акме в життєдіяльності.

У гімназії працює науково-методичний центр, до структури якого входять: інформаційно-методичний кабінет; бібліотека з інформаційним центром; кабінет інформаційних технологій; кабінет психологічного супроводу. Центр створено з метою оптимізації навчально-виховного процесу в гімназії в напрямі його гуманізації. Його завдання — надання науково-методичних та психологічних консультацій педагогічним працівникам; організація системи заходів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу педагогів, запровадження досягнень кращого педагогічного досвіду, новітніх технологій, інноваційної діяльності; координація колективних форм роботи з підвищення педагогічної майстерності, вдосконалення фахової підготовки вчителя та його творчої самореалізації, здійснення експериментальної та науково-пошукової роботи. Щодо інформаційного центру, слід зазначити, що в ньому вчителі та учні можуть користуватися не тільки бібліотечним фондом, а й здійснювати пошук та обробку інформації через мережу Інтернет за допомогою комп'ютерів, які там розміщені.

Наявність висококваліфікованого педагогічного колективу та сучасної матеріальної бази дає змогу активно здійснювати в гімназії інноваційну діяльність, спрямовану на впровадження вчителями методичної, науково-дослідницької та науково-пошукової роботи; вдосконалення й відпрацювання ефективних методик і прогресивних технологій навчання; використання в повному обсязі сучасних інформаційних технологій та інтерактивного мультимедіа в навчально-виховному процесі; залучення педагогічних працівників до участі у видавничій діяльності; запровадження педагогічного моніторингу тощо.

Одним із визначальних напрямів інноваційної діяльності гімназії в організації навчально-виховного процесу є використання сучасних інформаційних технологій. Означені технології, з одного боку, стали незмінним помічником учителя, спростили його роботу, а з іншого — вивели методику викладання на якісно новий рівень, ні в якому разі не замінивши її.

Серед новітніх інформаційних технологій особливе місце посідає система інтерактивного мультимедіа, що допомагає створювати в навчальному середовищі гімназії своєрідні лабораторії з вивчення предмета, де учні допомагають учителю створювати навчальні програми, які вони спочатку обговорюють, коригують, доповнюють, а вже потім захищають. Це піднімає на якісно новий рівень засвоєння програмового матеріалу. Такий підхід дає змогу індивідуально працювати з кожним учнем, що й передбачено технологією особистісно зорієнтованого навчання. Застосування інформаційних технологій стимулює й професійне зростання вчителя, сприяє його самовдосконаленню, самореалізації в нових формах, адже для досягнення мети йому постійно потрібно поповнювати свої знання та вміння працювати з новими технологіями. Це сприяє й підвищенню конкурентоздатності вчителя.

Педагоги використовують як особисті оригінальні розробки, так і ті методичні розробки, що з'являються на електронних носіях. Для здійснення ефективної методичної та інноваційної діяльності педагогічні працівники забезпечені фаховою літературою, можливостями глобальної мережі Інтернет. Це відкриває для них нові можливості для професійного зростання. Крім того, для підвищення мотивації вчителів до реалізації інноваційної діяльності в гімназії розроблено спеціальну систему заохочень. Одним із виявів інноваційної діяльності педагогічного колективу для вирішення завдань європейської інтеграції є курс педагогічного колективу на Європейські мовні стандарти, Європейський стиль плюролінгвізму, участь у міжнародних проектах, стандартизацію рівнів володіння іноземною мовою, що спрямовані на розвиток міжнародних зв'язків гімназії. Педагогічні форми і методи, що сприяють здійсненню педагогічної фасилітації, базуються на методиці корпоративного навчання (спільна групова робота учнів, дебати, моделювання, рольова гра, дискусія, проектна діяльність, змагання команд, тренінги, семінари).

Уміле впровадження таких технологій дає вчителю можливість ефективно використати особистісний потенціал кожного учня, планувати та досягати результатів, перетворити урок на співтворчість та подарувати учням відчуття власного зростання [3].

Педагоги нашого навчального закладу добре розуміють свою роль учителя-фасилітатора, тому на уроках у них панує партнерство і співробітництво. Під час уроку вони звертаються до особистості учня з її потребами та інтересами, сприяють вільному зростанню та розвитку особи. Про доцільність і значимість використання фасилітативних форм і методів свідчать і високі результати наших гімназистів у всеукраїнських олімпіадах із базових дисциплін. Крім того, наші вихованці — переможці конкурсів різних рівнів, організованих Американськими радами з міжнародної освіти. Підготовка учнів до участі в конкурсах та олімпіадах є однією із фасилітативних форм, адже вчитель і учень працюють у тандемі, при цьому вчитель є консультантом і партнером. Така робота завжди приносить позитивний результат і моральне задоволення і є запорукою перемоги.

Сучасні завдання гімназії суттєво ускладнюються. Наш випускник повинен мати високий рівень компетенцій, уміти самостійно вчитися все життя, працювати з інформацією, бути підготовленим до творчої, інноваційної діяльності. Основним завданням учителя є сприяння активізації пізнавальної діяльності учнів, створення умов для їхнього самонавчання та саморозвитку.

Для того, щоб розвивався учень, повинна розвиватися й гімназія. Щоб були інновації у навчально-виховному процесі, вони насамперед мають бути в управлінні навчальним закладом. Необхідні позитивні зміни підвищення якості освіти, вдосконалення всіх видів діяльності, конструктивні зміни для педагогів, учнів, батьків. Потрібна системна модернізація закладу. Найважливішим у цій проблемі є комп'ютеризація закладу, накопичення та систематизація електронних освітніх ресурсів, формування у педагогів та учнів звички навчатися з активним використанням цих сучасних засобів. Важливо на даному етапі бути відкритими до інновацій, запозичувати позитивний досвід і впроваджувати його у практику. У зв'язку з тим, що наша гімназія є членом Асоціації «Відроджені гімназії України», ми маємо можливість вивчати досвід найкращих навчальних закладів України, знайомитися з механізмом створення сучасного іміджу навчального закладу нового типу шляхом упровадження нових інноваційних методик та проектів з ІКТ «My school», «Net school», «Net Школа Україна – Net Місто» на освітянських форумах, запозичувати досвід із проблем «Покращення іміджу навчальної установи через інтенсифікацію навчального процесу шляхом впровадження атестаційно-рейтингової системи оцінювання якості освіти послуг», «Використання веб-архівів для організації управлінської діяльності керівника навчального закладу та їх впровадження у методичну роботу вчителя» та «Роль єдиного електронного освітнього простору в управлінні закладом нового типу».

Тема створення єдиного інформаційного простору на даний момент є актуальною. Зрозуміло, що нам потрібно накопичувати цінний досвід роботи у цьому напрямку, створювати шкільну колекцію електронних освітніх ресурсів (навчальні фільми, екранізації творів, відеоролики, карти, відеофрагменти, віртуальні лабораторії, тести, анімація) та виховувати культуру використання мультимедійних комплексів. Програма інформатизації гімназії передбачає збільшення комп'ютерних комплексів у навчальних кабінетах, підключення решти кабінетів до мережі Інтернет, максимальне спрощення доступу до інформації всіх учасників навчально-виховного процесу та формування інформаційної культури.

Ми усвідомлюємо, що наш навчальний заклад повинен мати високий рівень матеріально-технічного забезпечення, застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, упроваджувати інноваційні педагогічні технології. На думку В.М. Мадзігона, «українське суспільство прагне створити систему освіти, яка б відповідала викликам часу і потребам особистості, а тому вишукує нові моделі її розвитку» [4]. Пріоритетними завданнями інноваційного освітнього пошуку є досягнення нової якості освіти; її гуманізації та індивідуалізації, які дають змогу максимально наблизити навчання і виховання кожної дитини до її здібностей і особливостей. Отже, інноваційні перетворення

нашого навчального закладу передбачають його інноваційний розвиток, який відповідатиме цивілізаційним викликам, потребам суспільства та особистості.

Висновки. Узагальнення педагогічного досвіду роботи гімназії щодо проектування розвитку здібностей та обдарувань учнів засвідчило, що означені компоненти тісно пов'язані між собою, взаємозумовлені та становлять єдиний комплекс, системоутворюючим чинником якого є діяльність учителя. Саме тому значної уваги керівника потребує проблема вдосконалення педагогічної майстерності та розвитку творчості кожного педагога, який спілкується з обдарованою дитиною. Важливими кроками у даному питанні стало прийняття управлінських рішень, видання відповідних наказів, запровадження картки рейтингового оцінювання педагогів та розроблення системи заохочення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гонтаровська Н. Б. Проблема створення освітнього середовища як фактора цілісного розвитку особистості (на матеріалі досліджень у навчально-виховному комплексі № 28 м. Дніпропетровська) / Н. Б. Гонтаровська // Наша школа. – 2000. – № 2-3. – С. 240-243.

2. Гонтаровська Н. Б. Виховання творчої особистості у навчально-виховному комплексі / Н. Б. Гонтаровська // Наша школа. – 2002. – № 1. – С. 54-59.

3. Коберник О. М. Методи і засоби особистісно орієнтованого виховання / О. М. Коберник. – Умань : СПД Жовтий, 2009. – 140 с.

4. Мадзігон В. М. Досвід проектування навчально-виховного комплексу / В. М. Мадзігон // Моделі розвитку сучасної української школи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Черкаси-Сахнівка, 11-13 жовтня 2006 р.). – К. : СПД Богданова, 2007. – С. 39-46.

Дата надходження до редакції: 20.01.2014 р.